

Berényi Mihály

Töprengések

TÖPRENGÉSEK HÁZUNK TÁJÁN: MONY VAGY MONY?

A 8. évében járó Magyar Orvosi Nyelv annyira ismert és „fel-nőtt” lett, hogy hosszú nevét akár betűszóként is használhatnánk. Igen ám, de a rövidítések meggátolhatatlan burjánzása miatt egyre nehezebb a tankönyvek, szakmai közlemények megértése. Abban a hitben, hogy ez a megállapítás a folyóiratok nevére nem vonatkozik, mégis fölteszem a kérdést, noha ennél fontosabb feladataink is lennének: MONY vagy MONY legyen a sokak által kedvelt lapunk rövid neve?

Mielőtt erről eszmecserét folytatnánk, tisztázzunk valamit. A *mony* ismert tájszó ’here, tojás, hímvessző’ jelentéssel. A magyar nyelv értelmező szótára szerint. Rácz János több közleményében is megállapította, hogy növényneveinkben (pl. *agármony*) a *mony* ’heré’-t jelent (Rácz 2000).

Hogyan hat a Magyar Orvosi Nyelvre, ha a rövid nevét a Pallas nagy lexikona így határozza meg: „A férfi nemzőszerve a mony”? Ha jól, az olvasó mosolyog egyet, és örökre megjegyzi lapunk rövid nevét. Ha rosszul, felháborodottan jelenti ki, hogy már a komoly folyóiratok nevébe is belopakodott a szexuális kétértelműség. Tétélezzük fel, hogy az orvosokra „jól” hat a lap rövid neve, és azt félreértés nélkül hasznos tulajdonnévi betűszónak vélik. Akkor visszatérhetünk az eredeti kérdéshez: MONY vagy MONY legyen?

A nagybetűs változatban az NY nem árulja el mindenkinek, hogy egy vagy két szó rövidítése-e. Persze annyira kevés szavunk kezdődik ipszilonnal, és lapunk olvasói okos emberek, akik legfeljebb szilveszterkor mondanák azt, hogy kedvenc folyóiratuk a [móni]. Az NY nekik sem okozna gondot. Megjegyzem, nem mindegy, hogy *Nyugat-Magyarország* röviden *NyM* vagy *NYM*. (Mellesleg *Nym* Shakespeare egyik hőse.)

Feltehetem a kérdést teljesen általánosságban is: Hogyan rövidítsük a kettős betűvel kezdődő szavakat? Ha elfogadjuk azt, hogy a kettős betűk második betűjét az egyértelműség kedvéért jobb kisbetűvel írni, a Magyar Orvosi Nyelv rövid neve MONY legyen.

IRODALOM

A magyar nyelv értelmező szótára V. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
Rácz János 2000. Agármony és bakszakáll. *Magyar Nyelvőr* 124: 118–25.

HÁNY MÁSODLAGOS NEMI JELLEGÜNK VAN?

Ha a szakirodalmat nézem: sok. A lexikonok némiképp másról tájékoztatnak. Olvassunk bele a meghatározásokba.

Nemi jelleg: a két nemet (nő, férfi) egymástól megkülönböztető testi és lelki jegyek összessége. Az *elsődleges nemi jelleget* a női vagy férfi ivarmirigyek és -szervek léte szabja meg (gonadális és genitális nem). A *másodlagos nemi jelleg* külső jelei nőknél a nőies alkatra (mell, csipő, hangmagasság stb.), férfiaknál a férfias alkatra jellemző tulajdonságok (izmos, vállas test, férfias szörzet, mélyebb hang stb.) összessége. Ezek szerint – a két nemnek megfelelően – csak két elsődleges és két másodlagos nemi jelleg van. Helytelenül mást állít ez a fejezetcím: *A férfi másodlagos nemi jellegei*. Mi a hiba benne? Az író összetévesztette a nemi jelleget (egyes szám) és az ezt kialakító tulajdonságokat (többes szám). A *férfi másodlagos nemi jellegek* kifejezés kétszeresen hibás: egyrészt a többes szám miatt, másrészt azért, mert a *férfi jelző* szerint a *jellegek* férfiak. Márpedig a jellegeknek nincsenek férfias ivarmirigyek, sem ivarszerveik, és borotválkozni sem szoktak.

Amikor az emberről a nemektől függetlenül írunk, jogos a többes szám: *A nemi hormonok a petefészkekben és a herékben képződnek, a másodlagos nemi jellegek kialakításában alapvető a szerepük. A pubertás során fejlődnek ki a nemi jellegek.* Hibás azonban a következő két mondat, hiszen egyértelműen nőre vonatkoznak: *Ha hiányoznak a másodlagos nemi jellegek, és a beteg nem menstruál, felállítható a primer amenorrhoea diagnózisa. Ösztrogén hatására fejlődnek ki az emlők és a másodlagos nemi jellegek.* Az első azért is hibás, mert az egész másodlagos nemi jelleg nem hiányozhat, a második mondat írója meg azt sem tudta, hogy az emlő is része a másodlagos nemi jellegnek. Nem helyes az *egyik nem másodlagos nemi jellegeiről* értekezni, és az sem, ha az androgénkezelés célja a *másodlagos nemi jellegek javítása*.

Vannak vitatható helyzetek is. Mikor fogadhatjuk el ezt a mondatot a többes szám ellenére: *Az androgének fontosak a másodlagos nemi jellegek kialakításában?* Ha például az előadó gégeész arról beszél, hogy tesztoszteron a nők mellékveséjében is képződik, és a mutáció során az változtatja meg a női gégét. Amikor a nem megállapítása nehézségekbe ütközik (hermafroditizmus), amikor női és férfias tulajdonságok keverten látszanak (Klinefelter-szindróma, androgénblokkád), a betegünknek akkor is csak egy másodlagos nemi jellege van.